

การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้เรื่อง บุญข้าชะ เพื่อสร้างความ
ตระหนักรู้ในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของนักเรียน
โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 จังหวัดหนองคาย*

THE DEVELOPMENT OF A LEARNING MANAGEMENT MODEL ON BUN
SAM HA TO RAISE AWARENESS OF CULTURAL HERITAGE
CONSERVATION AMONG STUDENTS OF RAJAPRACHANUPATHAM
SCHOOL 14, NONG KHAI PROVINCE

อนันต์ คติยะจันทร์¹, วิทยา ทองดี² และ สมควร นามสีฐาน³

Anan Katiyachan¹, Vitthaya Thongdee² and Somkhun Namseethan³

¹⁻³มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹⁻³Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: anan.kati@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ : 20 มีนาคม 2026; วันที่แก้ไขบทความ 30 เมษายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ : 30 เมษายน 2569

Received 20 March 2026; Revised 30 April 2026; Accepted 30 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการการจัดการเรียนรู้เรื่อง บุญข้าชะ 2. เพื่อพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้เรื่อง บุญข้าชะ 3. เพื่อประเมินประสิทธิผลของการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้เรื่อง บุญข้าชะ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบวิธีการวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา (R&D) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในระยะ

Citation:

* อนันต์ คติยะจันทร์, วิทยา ทองดี และ สมควร นามสีฐาน. (2569). การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้เรื่อง บุญข้าชะ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 จังหวัดหนองคาย. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 4(2), 1038-1056.

Anan Katiyachan, Vitthaya Thongdee and Somkhun Namseethan. (2026). The Development Of A Learning Management Model On Bun Sam Ha To Raise Awareness Of Cultural Heritage Conservation Among Students Of Rajaprachanupatham School 14, Nong Khai Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 4(2), 1038-1056.;

DOI: <https://doi.org/10.>

Website: <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/>

ที่ 1 คือนักเรียนที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 ด้วยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 30 คน ในระยะที่ 2 ใช้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญประเมินรูปแบบ จำนวน 7 คน ในระยะที่ 3 ใช้กลุ่มเป้าหมายจำนวน 30 คน ในระยะที่ 4 ใช้กลุ่มเป้าหมายคือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-test ในส่วนเชิงคุณภาพวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัย พบว่า 1. การรับรู้สภาวะหาความรู้ ควรส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้และสภาพความเป็นจริง โดยมีครูคอยเป็นผู้สนับสนุนให้คำแนะนำ ส่งเสริมให้นักเรียนสืบค้น สำนวญตรวจสอบ และค้นคว้าจากการไปทัศนศึกษาหรือประสบการณ์จริง 2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน โดยใช้ ILRCE Model ประกอบด้วย 1) ขั้นเกริ่นนำ 2) ขั้นเรียนรู้ในเนื้อหา 3) ขั้นสะท้อนความคิด 4) ขั้นสร้างความรู้ และ 5) ขั้นประเมินผล สรุปผล 3. ประเมินความตระหนักของนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย พบว่า ความตระหนักในด้านการอนุรักษ์ของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายโดยรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: การพัฒนา, การรับรู้, ประเพณีสงกรานต์

Abstract

This research article aimed to: (1) investigate the current conditions and needs of learning management regarding Boon Samha; (2) develop a learning management model for Boon Samha; and (3) evaluate the effectiveness of the developed learning management model. This study employed a Research and Development (R&D) methodology. The population and sample in Phase 1 consisted of 30 Grade 10 students from Rajapranugroh 14 School, selected through purposive sampling. In Phase 2, seven experts were involved in evaluating the model. In Phase 3, a target group of 30 participants was used, and in Phase 4, the target group comprised 15 stakeholders. The research instruments included questionnaires, interviews, focus group discussions, and a learning management model manual. The statistical methods used for data analysis were

frequency, percentage, mean, standard deviation, and t-test. Qualitative data were analyzed through content analysis in relation to the context.

The research results showed that: 1. Inquiry-based learning should be promoted to encourage students to learn from real-world situations, with teachers providing support and guidance. 1. Encourage students to investigate, explore, examine, and research through field trips or real-life experiences. 2. The learning management model consists of five steps using the ILRCE Model: 1) Introduction, 2) Content learning, 3) Reflection, 4) Knowledge construction, and 5) Evaluation and conclusion. 3. An assessment of the target group's awareness of the Bun Samha conservation effort revealed that their overall awareness was at a high level.

Keywords : Development , Perception, Bun Sam Ha

บทนำ

การปฏิบัติ การเป็นตัวแทนการแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้นซึ่งชุมชน กลุ่มชน และในบางกรณีปัจเจกบุคคลยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตน มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นสิ่งที่ชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นใหม่อย่างสม่ำเสมอเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน และทำให้คนเหล่านั้นเกิดความรู้สึกมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง ดังนั้นจึงก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ โดยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2559) โดยเมื่อเกิดกิจกรรมของสังคมอย่างใดอย่างหนึ่งสืบเนื่องไม่ขาดสาย จนเกิดเป็นประเพณี โดยส่วนมากเกิดมาจากประวัติทางพระพุทธศาสนา อิงจากเหตุการณ์ในสมัยพุทธกาล พุทธบัญญัติ เรื่องเล่า หรือเหตุการณ์โรคระบาดในสังคมโบราณ มีการปฏิบัติเรื่อยมาจนเกิดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมขึ้น

วัฒนธรรมประเพณี บุญข้าชะ นิยมทำกันในเดือนเจ็ด จัดทำขึ้นเพื่อชำระล้างสิ่งที่เป็นเสนียดจัญไรต่าง ๆ ออกจากหมู่บ้าน ตำบล เชื่อว่าจะทำให้ประชาชนหายจากเหตุเภทภัยต่าง ๆ และอยู่เย็นเป็นสุข มูลเหตุที่จะมีการทำบุญข้าชะ มีเรื่องเล่าว่า ครั้งพุทธกาลที่เมืองไพสาลีเกิด

ทุกข์ภัยเพราะฝนแล้ง ผู้คนอดอยากล้มตายมากมาย ชาวเมืองจึงอาราธนาพระพุทเจ้าให้เสด็จไประงับเหตุเภทภัย พระพุทเจ้าไปโปรดโดยให้พระอานนท์เรียนคาถาแล้วไปสวดมนต์ในเมืองพร้อมนำบาตรน้ำมนต์ของพระองค์ไปประพรมจนทั่วเมืองทำให้ฝนตก ผู้คนอยู่เย็นเป็นสุข จึงทำให้เกิดประเพณีทำบุญข้าชะตั้งแต่นั้นมา (กาญจนา คำผา, 2559) ข้าชะ เป็นภาษาอีสาน หมายถึง การทำความสะอาด ประเพณีนี้ เป็นการทำบุญเพื่อชำระล้างสิ่งที่ไม่ดีเป็นเสนียดจัญไร อันจะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่บ้านเมือง ซึ่งถือว่าเป็นการบำบัดเป่าความชั่วร้ายให้ออกจากหมู่บ้าน เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคนในหมู่บ้าน (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2562) บุญข้าชะ จึงมีส่วนสำคัญต่อสังคมไทยเพราะจะได้ช่วยให้เกิดสำนึกในการรักษาความสะอาดของบ้านเรือนของตนเอง ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาประเทศไทยประสบกับทุกข์ภัยในรูปแบบต่าง ๆ มีเหตุการณ์โรคอหิวาตกโรคระบาดใหญ่ ซึ่งเกิดจากการที่ประชาชนไม่รู้จักรักษาความสะอาด โดยโรคอหิวาตกโรคระบาดเมื่อปี พ.ศ. 2363 และในช่วงปี พ.ศ. 2563 ได้เกิดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID – 19) และองค์การอนามัยโลก หรือ World Health Organization (WHO) ได้มีการกำหนดแนวทาง ในการเฝ้าระวังคัดกรอง และป้องกันควบคุมโรค ไม่ให้การระบาดของโรค มีการคัดกรองผู้ที่เดินทางเข้าออกประเทศ ทั้งท่าอากาศยาน ท่าเรือ พรหมแดน แจ่งสถานพยาบาลทุกแห่ง ทำการคัดกรองผู้ป่วย ที่มีอาการไข้ร่วมกับมีอาการทางเดินหายใจ อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมด้วย เช่น ไอ เจ็บคอ มีน้ำมูก หายใจเหนื่อยหอบ และมีประวัติการเดินทาง จากประเทศเสี่ยงหรือพื้นที่ที่มีการระบาดต่อเนื่อง ภายใน 14 วัน หรือบุคคลที่เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพ สัมผัสใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยว ที่มาจากพื้นที่ที่ระบาดอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข ที่สัมผัสกับผู้ป่วยตามเกณฑ์เฝ้าระวัง รวมถึงให้มีเฝ้าระวังในชุมชน โดยให้ความรู้กับประชาชน เน้นให้ประชาชนมีพฤติกรรมกินร้อน ช้อนกลาง ล้างมือ (สุภาภรณ์ วงธิ, 2564) และในปัจจุบันประเทศไทยเจอมลพิษทางอากาศ คือ ฝุ่น PM 2.5 ในกลุ่มของประชาชนและเยาวชน ต้องมีความตระหนักรู้ในการรักษาความสะอาดมากยิ่งขึ้น และต้องมีการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความตระหนักรู้ในเรื่องของวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างองค์ความรู้ เช่น ประเพณีเรื่องบุญข้าชะ ที่ส่งเสริมให้เยาวชนได้รู้และเห็นคุณค่าของการรักษาความสะอาด

ความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้บุคคลและสังคมเห็นคุณค่า ความหมาย และความสำคัญขององค์ความรู้ ความเชื่อ ประเพณี และวิถีชีวิตที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ความตระหนักรู้ดังกล่าวมิได้จำกัดเพียงการรับรู้

ข้อมูลเชิงความรู้เท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุมถึงความเข้าใจเชิงลึก เจตคติที่ดี และความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป การจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในบริบทท้องถิ่น เช่น ประเพณี พิธีกรรม หรือกิจกรรมชุมชน สามารถช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และเชื่อมโยงความรู้กับชีวิตประจำวันได้อย่างมีความหมาย ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น เห็นคุณค่าในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองในการสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การปลูกฝังความตระหนักรู้ตั้งแต่วัยเรียนจึงเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างพลเมืองที่มีจิตสำนึกทางวัฒนธรรม และส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้เกิดความยั่งยืนในสังคมไทย

วัฒนธรรมเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่า วิถีชีวิตที่ชุมชนและท้องถิ่นต่าง ๆ ได้พัฒนาและสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต โดยแสดงออกในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายทั้งในรูปแบบของวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญา ศิลปะการแสดง ฯลฯ เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกและกระตุ้นให้คนในชุมชนท้องถิ่นเกิดความตระหนักมีความตื่นตัวและเข้ามามี ส่วนร่วมในการฟื้นฟูเผยแพร่มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณค่าความหลากหลายของศิลปะและวัฒนธรรมไทยทั้งที่เป็นวิถีชีวิต ค่านิยม และความเป็นไทย ในปัจจุบันวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกละเลยและมีการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ค่อย ๆ ลดหายไป การแต่งกาย ภาษาพูด รวมทั้งประเพณีและวิถีชีวิต ที่ดีงาม ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ วัฒนธรรมได้มีการ ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา หากมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างหลากหลาย กันในพื้นที่ไม่ได้รับการสืบสานและ อนุรักษ์ ฟื้นฟู รวมถึงการพัฒนาต่อยอดให้เกิดคุณค่าทางสังคม และจิตใจให้คุณค่าทางมรดกวัฒนธรรมลดน้อยไปจนแทบจะสูญหาย วัฒนธรรมวิถีชีวิต ที่เกิดขึ้นจากการสั่งสมองค์ความรู้ในแต่ละท้องถิ่นมีลักษณะโดดเด่นที่แตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ ในแต่ละพื้นที่และสามารถทำให้ผู้เรียนได้มีองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์จริงอีกด้วย (อารดา พลอาษา, 2564) ส่วนประเพณีบุญข้าชะเป็นประเพณีสำคัญของชาวอีสาน จัดขึ้นเพื่อชำระล้างสิ่งอัปมงคล ฟื้นฟูขวัญกำลังใจ และเสริมสร้างความเป็นสิริมงคลแก่ชุมชน โดยมีความเชื่อว่าการประกอบพิธีจะช่วยบำบัดเป่าสิ่งไม่ดีและนำความสงบสุขมาสู่หมู่บ้าน พิธีกรรมประกอบด้วยการทำบุญตักบาตร การสวดมนต์ การประกอบพิธีสะเดาะเคราะห์ และการร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน ประเพณีบุญข้าชะสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสามัคคี และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับความเชื่อทาง

ศาสนาและธรรมชาติ อีกทั้งยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่ต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความตระหนักและเห็นความสำคัญในการนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีบุญข้าชะ ไปปลูกฝังให้แก่เด็กและเยาวชนนักเรียนให้มีคุณภาพ รักความสะอาดส่งผลให้สังคมไทยสุขสงบต่อไปอย่างยั่งยืน และจำเป็นอย่างยิ่งจึงได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เรื่องบุญข้าชะ เพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 จังหวัดหนองคาย ให้นักเรียนมีศักยภาพและเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 และเป็นรูปธรรมสามารถนำไปสู่การปฏิบัติที่ส่งผลให้เกิดคุณภาพมีสธารณสุขที่ดี เป็นโรงเรียนสีขาว และส่งเสริมด้านการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการการจัดการเรียนรู้เรื่อง บุญข้าชะ เพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 จังหวัดหนองคาย
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เรื่อง บุญข้าชะ เพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 จังหวัดหนองคาย
3. เพื่อทดลองรูปแบบในการจัดการเรียนรู้เรื่อง บุญข้าชะ เพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 จังหวัดหนองคาย
4. เพื่อประเมินประสิทธิผลของการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เรื่อง บุญข้าชะ เพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 จังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีการดำเนินงานวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ มีการเก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในจังหวัดหนองคาย ผู้เชี่ยวชาญปราชญ์ชาวบ้านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

1. รูปแบบและขอบเขตการวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ร่วมกับการวิจัยภาคสนามศึกษา ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการการจัดการเรียนรู้เรื่อง บุญข้าชะ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 จังหวัดหนองคาย โดยการวิจัยในระยะนี้ดำเนินการโดยการวิจัยแบบผสมระหว่างการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เรื่อง บุญข้าชะ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 จังหวัดหนองคาย โดยการวิจัยในระยะนี้ดำเนินการโดยการวิจัยแบบผสมระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผ่านกระบวนการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ระยะที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เรื่อง บุญข้าชะ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 จังหวัดหนองคาย โดยการวิจัยในระยะนี้ดำเนินการโดยการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental research) ระยะที่ 4 เพื่อประเมินประสิทธิผลของการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เรื่อง บุญข้าชะ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 จังหวัดหนองคาย โดยการวิจัยในระยะนี้ดำเนินการโดยการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory research) ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

2. กลุ่มตัวอย่าง โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 30 รูป/คน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ พระสงฆ์ 5 รูป คณะครูจำนวน 3 คน และปราชญ์ชาวบ้าน 4 คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 9 คน

3. เครื่องมือวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล 1. เครื่องมือวิจัย ได้แก่ (1) การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการรับรู้ (2) การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผู้นำชุมชน และปราชญ์

ชาวบ้าน รวมจำนวน 30 คน (3) ขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ก่อนลงพื้นที่ (4) การวิจัยภาคสนาม เป็นการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยลงพื้นที่วิจัยสังเกต ศึกษาวัฒนธรรมประเพณี (5) การสนทนากลุ่มย่อยเพื่อส่งเสริมเครือข่ายเกี่ยวกับชุมชน คณะครู ผู้ปกครองนักเรียน และปราชญ์ชาวบ้าน 2. ขั้นตอนการเก็บข้อมูล (1) ศึกษาเอกสารและวางแผนลงพื้นที่วิจัย (2) ลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง (3) สนทนากลุ่มย่อย เพื่อวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (4) ตรวจสอบข้อมูล สรุปและวิเคราะห์ ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ เนื้อหาประกอบบริบท

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการโดยจัดลำดับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-test ในส่วนเชิงคุณภาพวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยระยะที่ 1

สรุปผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน พบว่า สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 30 คน พบว่า จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชาย จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 60 เพศหญิง จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 40 และโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 คิดเป็นร้อยละ 100 เท่ากัน ตามลำดับ และสภาพปัจจุบัน และความต้องการการจัดการเรียนรู้เรื่อง บุญข้าชะ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 จังหวัดหนองคาย อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.93$ S.D. = 0.98) เมื่อเปรียบเทียบรายข้อ ข้อที่ได้ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนมีทักษะในความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีเรื่อง บุญข้าชะเป็นอย่างดีเป็นอย่างดี ($\bar{x} = 3.46$ S.D. = 1.01) รองลงมา คือ ในโรงเรียนของนักเรียน มีการจัดกิจกรรมในการ เรียนรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเรื่อง บุญข้าชะ การทำความสะอาดภายในโรงเรียนบ่อยครั้ง ($\bar{x} = 3.45$ S.D. = 1.07) และ ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ นักเรียนมีความตระหนักรู้ในเรื่องบุญข้าชะที่ ส่งเสริมวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{x} = 2.31$ S.D. = 0.96)

สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้เรื่อง บุญข้าชะ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 จังหวัดหนองคาย ควรจัดทำให้เป็นนวัตกรรมการประเพณี กระบวนการคิด การสืบเสาะหาความรู้ ควรส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้และสภาพความเป็นจริง โดยมีครูคอยเป็น

ผู้สนับสนุนให้คำแนะนำ ส่งเสริมให้นักเรียนสืบค้น สำรวจ ตรวจสอบ และค้นคว้าจากการไปทัศนศึกษาหรือประสบการณ์จริง กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ควรเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ การออกแบบการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการแบบสืบเสาะหาความรู้ ซึ่งมี 5 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเกริ่นนำเตรียมความพร้อม ขั้นตอนที่ 2 ขั้นการเรียนรู้ในเนื้อหา ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการสะท้อนความคิด ขั้นตอนที่ 4 ขั้นสร้างความรู้ และขั้นตอนที่ 5 ขั้นการประเมินผลทดสอบ โดยมีสิ่งที่กระตุ้นความสนใจของนักเรียน เช่น สื่อวีดิทัศน์ จากนั้นดำเนินการศึกษาตามกระบวนการทางวัฒนธรรมประเพณีและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ด้านต่างๆ และมีการสรุปข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเรียนรู้ วิธีการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ หลักสูตรการจัดการเรียนรู้ควรเป็นหลักสูตรเกี่ยวกับประเพณีความเชื่อและมรดกทางวัฒนธรรม ควรมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ประเพณีความเชื่อและมรดกทางวัฒนธรรมภายในชุมชนเป็นอันดับแรก องค์ประกอบของรูปแบบจัดการเรียนรู้ควรมี มาตรฐานตัวชี้วัด เนื้อหา กระบวนการจัดการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล หลักการแนวคิด การเตรียมการบทบาทผู้เรียนผู้สอน บรรยากาศการสอน ศึกษาเรียนรู้และวิเคราะห์ข้อมูล

สรุปผลการวิจัยระยะที่ 2

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เรื่อง บุญข้าชะ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 จังหวัดหนองคาย สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ และเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแต่เนื้อหาของการเรียนรู้ไม่ควรกว้างเกินไป ควรเลือกเนื้อหาที่เฉพาะเจาะจง เช่น มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำถิ่น เป็นต้น ด้านหลักการ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ควรจัดทำเป็น “รูปแบบนวัตกรรม” ที่ส่งเสริมกระบวนการคิด การสืบเสาะหาความรู้ ควรตั้งวัตถุประสงค์เพื่อการจัดการเรียนรู้โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และ เจตคติ (Attitude) ที่ดี ควรเปลี่ยนเนื้อหาจากที่มีความหลากหลายให้เน้นที่ “บุญข้าชะ” กระบวนการเรียนการสอน 5 ขั้นตอน “ILRCE” ประกอบด้วย 1) ขั้นเกริ่นนำเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ (Introduction:I) 2) ขั้นทำการแบ่งกลุ่มเรียนรู้ในเนื้อหา (Learning:L) 3) ขั้นสะท้อนความคิด (Reflection:R) 4) ขั้นสร้างความรู้ (Construction:C) การจัดเก็บความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และ 5) ขั้นประเมินผล (Evaluation:E) สรุปผลอภิปรายผล และขั้นสังเคราะห์ข้อมูล ควรมีการวัดและการประเมินผล 3 ด้าน คือ (1) ผลคะแนนก่อนและหลังเรียน (2) ค่าความพึงพอใจ และ (3) ความตระหนักรู้ในมรดกภูมิปัญญา

ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดการเรียนรู้ในด้านการอนุรักษ์มรดกทุนทางวัฒนธรรมประเพณี บุญข้าชะ

สรุปผลการวิจัยระยะที่ 3

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 จังหวัดหนองคาย ปีการศึกษา 2568 จำนวน 30 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 53 เพศหญิง จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 47 อายุส่วนใหญ่ 16 ปี จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 73 อายุช่วง 15 ปี จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 27 คณะแผนกเลือกการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้วัฒนธรรม เรื่อง “บุญข้าชะ” เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในด้านการอนุรักษ์มรดกทุนทางวัฒนธรรมประเพณีบุญข้าชะ สูงกว่าก่อนเรียนโดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ความพึงพอใจของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้เรื่อง บุญข้าชะ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในการ อนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 จังหวัดหนองคาย อยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการประเมินความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายหลังจากการจัดการเรียนรู้วัฒนธรรม เรื่อง “บุญข้าชะ” เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในด้านการอนุรักษ์มรดกทุนทางวัฒนธรรมประเพณีบุญข้าชะ พบว่า ความตระหนักรู้ในด้านการอนุรักษ์มรดกทุนทางวัฒนธรรมประเพณีบุญข้าชะของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายโดยรวมอยู่ในระดับมาก

สรุปผลการวิจัยระยะที่ 4

ผลการประเมินผลลัพธ์ของการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เรื่อง บุญข้าชะ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในการ อนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 จังหวัดหนองคาย พบว่า ผลการประเมินโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน

(1) ด้านประสิทธิภาพมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อที่ 3 ผู้เรียนมีความตระหนักรู้ในด้านการอนุรักษ์มรดกทุนทางวัฒนธรรมมากขึ้น ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อที่ 1 ผู้เรียนมีความสามารถในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น

(2) ด้านประสิทธิผลมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อที่ 1 ด้านกำลังคนมีความคุ้มค่าในการจัดการเรียนรู้ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อที่ 2 ด้านงบประมาณมีความคุ้มค่าในการจัดการเรียนรู้

(3) ด้านผลกระทบมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อที่ 1 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ส่งผลกระทบบังคับต่อการเรียนในโรงเรียน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อที่ 3 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ในการสร้างความตระหนักรู้ส่งผลกระทบบังคับต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน

อภิปรายผล

อภิปรายผลการวิจัยระยะที่ 1

จากสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่อความตระหนักรู้ในด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมประเพณีบุญข้าชะ อยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่ได้ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนมีทักษะในการศึกษาความตระหนักรู้ในด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมประเพณีบุญข้าชะเป็นอย่างดีอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา คือ นักเรียนมีความตระหนักรู้ในด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมประเพณี อยู่ในระดับปานกลาง และ ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ในเรียนของนักเรียน มีการจัดกิจกรรมในการเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่อสร้างความตระหนักรู้ในด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมประเพณี บ่อยครั้งอยู่ในระดับน้อย อภิปรายได้ว่า จากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีทักษะและความตระหนักรู้ในด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในระดับปานกลาง จากทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในระยะที่หนึ่ง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้อธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวว่า เรื่องนี้ไม่น่าแปลกใจเท่าไร เนื่องจากเนื้อหาความตระหนักรู้ในด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมไม่ได้ถูกบรรจุในสาระการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ส่วนให้เป็นเนื้อหาภาพกว้างในภูมิภาคต่างๆ ในชั้นเรียนบางครั้งก็มีการสอนสอดแทรกเนื้อหาดังกล่าว แต่ก็ยังไม่มากเพียงพอที่จะส่งเสริมให้นักเรียนมีความตระหนักรู้ในด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในการจัดการเรียนการสอนยังขาดกิจกรรมที่จะทำให้ให้นักเรียนเกิดความพึงพอใจในท้องถิ่นตนเองอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้สาเหตุดังกล่าวอาจมาจากการขาดการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการเพื่อสร้างความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ วชิรพงษ์ มณีนันทวัฒน์ และนพดล ใจเจริญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้และจัดการความรู้เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีชุมชนริมน้ำบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสังเกตวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในการศึกษาและการสัมภาษณ์

และมีรายละเอียดในการศึกษาค้นคว้า เรื่อง กระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีชุมชนริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้องค์ความรู้ทางวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง 2) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเพื่อการอนุรักษ์องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง ผลการวิจัยสรุปพบว่า กระบวนการเรียนรู้องค์ความรู้ทางวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง มีความหลากหลาย แต่ยังไม่มีการจัดบันทึกองค์ความรู้ที่เกิดจากวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำบางปะกงอย่างมีระบบ มีเพียงการถ่ายทอดด้วยมุขปาฐะของบรรพบุรุษ สู่ลูกหลานหรือข้อปฏิบัติตามผู้มีอายุในชุมชน และมีระบบการถ่ายทอดโดยอาศัยการจดจำและดำเนินกิจกรรมโดยหน่วยงานภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ แต่องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นเฉพาะบุคคลมีน้อยมาก ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการสูญหาย ภาครัฐและสถานศึกษาเป็นหน่วยงานหลัก ที่มีการสนับสนุนและจัดโครงการกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำบางปะกงอย่างต่อเนื่อง เช่น ประเพณีงานบวช ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีแห่หลวงพ่อบุญทศโสธรทางน้ำ ประเพณีตรุษจีน ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีทอดกฐิน เป็นต้น ด้วยการสนับสนุนให้บุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐ สถานศึกษาร่วมมือโดยนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำ และได้รับความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายทางด้านวัฒนธรรม จึงสมควรสนับสนุนให้มีกระบวนการเรียนรู้และวิธีการอนุรักษ์ถ่ายทอดทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำบางปะกงอย่างมีระบบ มีการจัดเก็บให้อยู่ในรูปแบบแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน เช่น หนังสือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง เพื่อให้นักใน (วชิรพงษ์ มณีนันทวัฒน์ และนพดล ใจเจริญ, 2561) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สวนีย์ ภิรมย์ไกรภักดิ์ และคณะได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการเรียนตระหนักรู้ตนเองด้านความรับผิดชอบของเด็กด้อยโอกาสโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 50 จังหวัดขอนแก่น การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรูปแบบการเรียนตระหนักรู้ตนเองด้านความรับผิดชอบของเด็กด้อยโอกาส และเพื่อประเมินประสิทธิภาพรูปแบบการเรียนตระหนักรู้ตนเองด้านความรับผิดชอบของเด็กด้อยโอกาส เทคนิคที่ใช้ในการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ตามแนวคิดของ Kemmis and McTaggart (1998)

ระยะแรกเป็นการเตรียมก่อนการวิจัย โดยเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง ศึกษาบริบท สร้างความสัมพันธ์กับโรงเรียน สร้างเครือข่ายทีมวิจัย โดยใช้แบบสอบถาม การจัดกลุ่ม สนทนา (focus group) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) คณะครูและผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 46 คน ระยะที่ 2 เป็นการวางแผนและสร้างรูปแบบการเรียนรู้ตระหนักรู้ตนเองด้านความรับผิดชอบของเด็กด้อยโอกาส ดำเนิน การสร้างร่วมกับผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยมีแนวคำถามการจัดกลุ่ม สนทนาแบบสัมภาษณ์ พร้อมเครื่องมือบันทึกภาพ/เสียง ระยะที่ 3 เป็นการปฏิบัติการตามรูปแบบการเรียนรู้ตระหนักรู้ตนเองด้านความรับผิดชอบของเด็กด้อยโอกาส นำไปใช้กับนักเรียนที่ได้รับการคัดเลือกจำนวน 20 คน โดยการ สังเกตพฤติกรรม พร้อมบันทึกภาพ/เสียง ระยะที่ 4 เป็นการประเมิน ประสิทธิภาพรูปแบบการเรียนรู้ตระหนักรู้ตนเอง ด้านความรับผิดชอบของเด็กด้อยโอกาส ผู้วิจัย และผู้ร่วมวิจัย ร่วมกันสังเกต ติดตามประเมินผลและสะท้อนกลับ เมื่อพบข้อบกพร่อง จุดเด่น จุดด้อย เพื่อปรับปรุงแก้ไขจนสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และระยะที่ 5 เป็นการ สังเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้ตระหนักรู้ตนเองด้านความรับผิดชอบของเด็กด้อยโอกาสโดยใช้ กระบวนการ วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทุกขั้นตอนของการวิจัยแล้วแก้ไขปรับปรุง ออกมาเป็นรูปแบบการเรียนรู้ตระหนักรู้ตนเองด้านความรับผิดชอบ ผลการวิจัย พบว่า 1. รูปแบบการเรียนรู้ตระหนักรู้ตนเองด้านความรับผิดชอบของเด็กด้อยโอกาสที่สร้างขึ้นมีการจัด กิจกรรม การเรียนรู้ ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง โดยจัด กิจกรรมเห็นคุณค่าในตนเอง มี บทบาทหน้าที่ คือ 1.1) รักษาความสะอาดของร่างกาย แต่ง กายถูกระเบียบ 1.2) มีความอดทน ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ทำงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ 1.3) รู้จักประมาณตนในการใช้จ่าย 2) ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว โดยจัด กิจกรรมสาน สัมพันธ์แห่งสายใย มีบทบาทหน้าที่ คือ 2.1) เคารพ เชื่อฟังคำสั่งสอน (พ่อครู แม่ครู) 2.2) ช่วยเหลือ สมาชิกในครอบครัว 2.3) รักษา เชิดชู ชื่อเสียงของครอบครัว 3) ด้านความ รับผิดชอบต่อโรงเรียน โดยจัดกิจกรรม โรงเรียนของฉัน มีบทบาทหน้าที่ คือ 3.1) รักษาความ สะอาดบริเวณที่ได้รับมอบหมาย 3.2) รักษาผลประโยชน์ ชื่อเสียงของโรงเรียน 3.3) มีส่วนร่วม ในกิจกรรมของโรงเรียน และ 4) ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม โดยจัดกิจกรรม แบ่งปันเพื่อ ส่วนรวม มีบทบาทหน้าที่ คือ 4.1) จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 4.2) ร่วม กิจกรรมของ ส่วนรวม ชุมชนหรือสังคม 4.3) รู้จักหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ พลเมืองที่ดี 2. ประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนรู้ตระหนักรู้ตนเองด้านความรับผิดชอบของเด็กด้อยโอกาส พบว่า 1) ด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง ทำให้นักเรียนรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองชัดเจน มี

ความสำคัญ เห็นคุณค่าตน มีสุขภาพแข็งแรง มีความอดทน รู้จักอดออม มุ่งมั่นในทุกสิ่งเพื่อให้
เกิดผลสำเร็จ 2) ด้านความรับผิดชอบ ต่อครอบครัว ทำให้นักเรียนรู้จักบทบาทหน้าที่ของการ
เป็นสมาชิกในครอบครัว เคารพ เชื่อฟัง คำสั่งสอน (พ่อครู แม่ครู) ช่วยเหลือ รักษา ชื่อเสียงของ
ครอบครัว 3) ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ทำให้นักเรียนรู้จักบทบาทหน้าที่ของ การเป็น
นักเรียนให้ปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมาย ช่วยเหลือส่วนรวม รักษา ชื่อเสียงและผลประโยชน์
ของโรงเรียน และ 4) ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ทำให้นักเรียนรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง
ในการเป็นสมาชิกของสังคม ช่วยเหลือ แบ่งปันซึ่งกันและกัน ศรัทธา รักชาติ ศาสนา
พระมหากษัตริย์ (สวนีย์ ภิรมย์ไกรภักดิ์, 2559)

อภิปรายผลการวิจัยระยะที่ 2

จากการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ แม้ผู้เชี่ยวชาญจะมองว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้
วัฒนธรรมเพื่อสร้างความตระหนักรู้ในด้านการอนุรักษ์มรดกทุนทางวัฒนธรรมประเพณี ของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 ที่ผู้วิจัยนำเสนอ นั้น
สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ และเป็นการส่งเสริมความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์
มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม แต่เนื้อหาของการเรียนรู้ไม่ควรกว้างเกินไป ควรเลือกเนื้อหาที่
เฉพาะเจาะจง เช่น บุญข้าชะ เป็นต้น ดังนั้น ควรเปลี่ยนเป็น “รูปแบบการจัดการเรียนรู้เรื่อง
“บุญข้าชะ” เพื่อส่งเสริมความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประเพณี
ประจำถิ่น รูปแบบควรมียุทธศาสตร์ประกอบ คือ หลักการที่ว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ควรจัดทำ
เป็นนวัตกรรมประเภทกระบวนการคิด มีวัตถุประสงค์เพื่อการจัดการเรียนรู้โดยมุ่งเน้นให้
ผู้เรียนสร้างความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และ เจตคติ (Attitude) ที่ดี เนื้อหาให้เน้นที่
การเรียนรู้ “บุญข้าชะ” กระบวนการเรียนการสอน 5 ขั้นตอน “ILRCE” ประกอบด้วย โดย
วันที่ 1 ขั้นเกริ่นนำเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ (Introduction:I) วันที่ 2 ทำการ
แบ่งกลุ่มเรียนรู้ในเนื้อหา (Learning:L) และสะท้อนความคิด (Reflection:R) วันที่ 3 ขั้นสร้าง
ความรู้ (Construction:C) การจัดเก็บความรู้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ และ วันที่ 4 เป็นขั้น
ประเมินผลทดสอบ (Evaluation:E) สรุปผลการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างความตระหนักรู้ใน
ด้านการอนุรักษ์มรดกทุนทางวัฒนธรรมประเพณีบุญข้าชะ และขึ้นสังเคราะห์ข้อมูล ควรมีการวัด
และการประเมินผล 3 ด้าน คือ (1) ผลคะแนนก่อนและหลังเรียน (2) ค่าความพึงพอใจ และ
(3) ความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์มรดกทางภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย
ของ ประทวน คล้ายศรี เรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้

แบบผสมผสานร่วมกับแนวคิดอภิปัญญา สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรูปแบบมีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กิจกรรมการเรียนรู้ การสอน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การตระหนักรู้ ขั้นที่ 2 การวางแผน ขั้นที่ 3 การกำกับ และขั้นที่ 4 การประเมินผล (ประทวน คล้ายศรี, 2560)

อภิปรายผลการวิจัยระยะที่ 3

คะแนนเฉลี่ยการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้เรื่อง บุญชำระ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในการ อนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 จังหวัดหนองคาย สูงกว่า ก่อนเรียนโดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ความพึงพอใจของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายต่อรูปแบบ การจัดการเรียนรู้เรื่อง บุญชำระ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในการ อนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 14 จังหวัดหนองคาย อยู่ในระดับมากทุก ด้าน สอดคล้องกับ งานวิจัยของ ณัฐวุฒิ คำประเทือง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการ สร้างความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยใช้สื่อโฆษณาหนังสือ สำหรับนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งในการอำนวยความสะดวกทางตรง และทางอ้อม แม้ว่าทรัพยากรป่าไม้จะมีความสำคัญแต่ในปัจจุบันป่าไม้ได้ถูกทำลายลงไปอย่าง มาก สาเหตุของปัญหา ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า ส่วนใหญ่เกิดจากพฤติกรรมของมนุษย์ที่ยังขาด ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ พัฒนาการบวนการสร้างความตระหนักรู้ ในการอนุรักษ์ป่าไม้โดยใช้สื่อโฆษณาหนังสือ เพื่อศึกษาความรู้ ความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ และเจตคติต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังการเข้าร่วมกิจกรรม และ เพื่อเปรียบเทียบความรู้ และ ความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียน บ้านบ่อใหญ่ (บ่อใหญ่เรืองศิลป์) ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2555 จำนวน 22 คน จาก 1 ห้อง ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sample) เครื่องมือที่ใช้คือสื่อโฆษณาหนังสือ (โฆษณาหนังสือที่น่าเสนอ) แบบทดสอบ ความรู้ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ แบบสอบถามความตระหนักรู้ใน การอนุรักษ์ป่าไม้แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ และแบบวัดเจตคติแบบ มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 14 ข้อ สถิติที่ใช้ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน และ t – test แบบ Dependent ผลการวิจัยปรากฏดังนี้ 1. กระบวนการสร้างความ

ตระหนักรู้ในการอนุรักษ์ป่าไม้โดยใช้สื่อโฆษณา หนังสือ ประกอบด้วย 3 ชั้น คือ ชั้นเตรียมการ
ชั้นดำเนินงาน และชั้นการประเมินผล 2. นักเรียนชนประถมศึกษาปีที่ 6 มีความรู้ในการ
อนุรักษ์ป่าไม้โดยใช้สื่อโฆษณาหนังสือ หลังเข้าร่วมกิจกรรมสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม คิด
เป็นร้อยละ 82.58 ซึ่งเพิ่มขึ้นจากก่อนเรียน ร้อยละ 41.67 3. นักเรียนชนประถมศึกษาปีที่ 6
มีความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยใช้สื่อโฆษณาหนังสือ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} =$
3.70) 4. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีเจตคติต่อการอนุรักษ์ป่าไม้โดยใช้สื่อโฆษณาหนังสือ
โดยรวมอยู่ในระดับมาก 5. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้
โดยใช้สื่อโฆษณา หนังสือมีความรู้ ความตระหนักรู้และเจตคติต่อการอนุรักษ์ป่าไม้หลังเข้าร่วม
กิจกรรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($p < .05$) โดยสรุป
กระบวนการสร้างความตระหนักรู้ด้วยโฆษณาหนังสือมีประสิทธิภาพทำให้เยาวชน มีความรู้เจต
คติและมีการปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้ที่ดีสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานักเรียน ให้มี
ความเอาใจใส่ต่อสิ่งแวดล้อมได้จึงควรส่งเสริมสนับสนุนและแนะนำไปประยุกต์ใช้สำหรับ
นักเรียน เยาวชนในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป (ณัฐวุฒิ คำประเทือง., 2558) ส่วนผลการประเมินความ
ตระหนักรู้ในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนราชประชานุ
เคราะห์ 14 จังหวัดหนองคาย เรื่อง “บุญซำฮะ” พบว่า ความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์มรดก
ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายโดยรวมอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัยระยะที่ 4

ผลลัพธ์ของการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เรื่อง “บุญซำฮะ” เพื่อส่งเสริม
ความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประเพณีประจำถิ่น พบว่า ผลการ
ประเมินโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านประสิทธิภาพมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับมาก เมื่อ
พิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อที่ 3 ผู้เรียนมีความตระหนักรู้ในด้านการ
อนุรักษ์มรดกทุนทางวัฒนธรรมมากขึ้น ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อที่ 1 ผู้เรียนมีความสามารถ
ในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น ด้านประสิทธิผลมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า
ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อที่ 1 ด้านกำลังคนมีความคุ้มค่าในการจัดการเรียนรู้ ข้อที่มีค่าเฉลี่ย
ต่ำสุด คือ ข้อที่ 2 ด้านงบประมาณมีความคุ้มค่าในการจัดการเรียนรู้ ด้านผลกระทบมีค่าเฉลี่ย
อยู่ที่ระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อที่ 1 รูปแบบการจัดการ
เรียนรู้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อการเรียนในโรงเรียน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อที่ 3 รูปแบบ
การจัดการเรียนรู้ในการสร้างความตระหนักรู้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์

ของผู้เรียน สอดคล้องกับ สุรัชย์ ธชีพันธ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อส่งเสริมการตระหนักรู้ในตนเองและปรับตัวด้านจิตสังคม สำหรับผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กรณีโรงเรียนกำเนิดวิทย์ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการตระหนักรู้ในตนเองและการปรับตัวด้านจิตสังคม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนกำเนิดวิทย์ 2) เปรียบเทียบการตระหนักรู้ในตนเองของ นักเรียนโรงเรียนกำเนิดวิทย์ ก่อนและหลังการเข้าร่วมการพัฒนาทักษะชีวิต และ 3) เปรียบเทียบ ผลการปรับตัวด้านจิตสังคมของนักเรียนโรงเรียนกำเนิดวิทย์ ก่อนและหลังการเข้าร่วมการพัฒนาทักษะชีวิต กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2564 โรงเรียนกำเนิดวิทย์ จำนวน 72 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ กิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต แบบวัดการตระหนักรู้ในตนเอง และแบบสอบถามการปรับตัวด้านจิตสังคม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ สถิติพื้นฐาน สถิติพรรณนา และสถิติ เชิงเปรียบเทียบ (t-test) ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 54 คน (ร้อยละ 75.0) มีการตระหนักรู้ในตนเองใน ระดับสูง นักเรียนจำนวน 17 คน (ร้อยละ 23.6) มีการตระหนักรู้ในตนเองในระดับปานกลาง และนักเรียน จำนวน 1 คน (ร้อยละ 1.4) มีการตระหนักรู้ในตนเองในระดับต่ำ นักเรียนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 34 คน (ร้อยละ 47.2) มีคะแนนการปรับตัวด้านจิตสังคมต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่ม ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนน การปรับตัวด้านจิตสังคมสูงกว่าหรือเท่ากับคะแนนเฉลี่ยของกลุ่ม มีจำนวน 38 คน (ร้อยละ 52.8) การตระหนักรู้ในตนเองของนักเรียน ก่อนและหลังการเข้าร่วมการพัฒนาทักษะชีวิตไม่แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนการปรับตัวด้านจิตสังคมของนักเรียน หลังการเข้าร่วมการพัฒนาทักษะชีวิต แตกต่างจากก่อนการเข้าร่วม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (สุรัชย์ ธชีพันธ์, 2565)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย พบว่า การจัดการเรียนรู้ควรส่งเสริมกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสภาพความเป็นจริง มีครูเป็นผู้สนับสนุนและให้คำแนะนำ พร้อมทั้งส่งเสริมให้นักเรียนสืบค้น สืบค้น ตรวจสอบ และค้นคว้าความรู้จากการทัศนศึกษา หรือประสบการณ์ตรง ทั้งนี้ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 5 ขั้นตอนตาม ILRCE Model ได้แก่ ขั้นเกริ่นนำ ขั้นเรียนรู้ในเนื้อหา ขั้นสะท้อนความคิด ขั้นสร้างความรู้ และขั้นประเมินผลและสรุปผล นอกจากนี้ ผลการประเมินความตระหนักรู้ของนักเรียน

กลุ่มเป้าหมายพบว่า โดยรวมมีความตระหนักรู้ด้านการอนุรักษ์บุุญชาอยู่ในระดับมาก

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) รัฐบาลควรมีนโยบายร่วมกันกับทุกกระทรวงทั้งระดับประเทศ และระดับท้องถิ่นร่วมมือกันในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ประจำถิ่นเพื่อส่งเสริมความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาใน จังหวัดอื่น ๆ 2) โรงเรียนควรสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้มรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมประจำถิ่นเพื่อส่งเสริมความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษา **2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ** 1) การจัดการเรียนรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ประจำถิ่นเพื่อส่งเสริมความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาควร ใช้เนื้อหาที่หลากหลายตามบริบทของแต่ละท้องถิ่น 2) การจัดการเรียนรู้มรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมประจำถิ่นเพื่อส่งเสริมความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาควรใช้กระบวนการสอนที่แตกต่าง ตามคุณลักษณะของผู้เรียนในแต่ละท้องถิ่น **3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป** 1) ควรทำการศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ วัฒนธรรมประเพณีเพื่อส่งเสริมความตระหนักรู้ในด้านการอนุรักษ์มรดกทุนทางวัฒนธรรมใน พื้นที่อื่น ๆ 2) ควรทำการศึกษาการพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีในอี ตีลีสองประจำท้องถิ่นของนักเรียนโดยใช้วิธีการในการอนุรักษ์

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.(2559). ชุมชนต้นแบบสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่ เศรษฐกิจ สร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.(2562). ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอีสาน. กรุงเทพมหานคร: สถาบัน วัฒนธรรมศึกษา.
- กาญจนา คำผา.(2559). แนวทางการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสองเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชน. ใน หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ณัฐวุฒิ คำประเทือง.(2558). การพัฒนากระบวนการสร้างความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยใช้สื่อโฆษณาหนังสือ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. ใน วิทยานิพนธ์วิทยา ศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- ประทวน คล้ายศรี.(2560).การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับแนวคิดอภิปัญญา สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ดุष्ฎิบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วชิรพงษ์ มณีนันทวัฒน์ และนพดล ใจเจริญ.(2561). กระบวนการเรียนรู้และจัดการความรู้เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีชุมชนริมน้ำบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา. วารสารศิลปกรรมบูรพา, 21(1),108-116.
- สวณีย์ ภิมย์ไกรภักดิ์ และคณะ. (2559). รูปแบบการเรียนตระหนักรู้ตนเองด้านความรับผิดชอบของเด็กด้อยโอกาสโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 50 จังหวัดขอนแก่น. วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม, 12(1), 69.
- สุภาภรณ์ วงธิ. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดสุโขทัย. ใน หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สุรัชย์ ธชีพันธ์.(2565). การพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อส่งเสริมการตระหนักรู้ในตนเองและการปรับตัวด้านจิตสังคม สำหรับผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กรณีโรงเรียนกำเนิดวิทย์. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการศึกษา. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- อารดา พลอาษา.(2564). การศึกษาองค์ความรู้ การอนุรักษ์ การส่งเสริมและการเพิ่มคุณค่าการท่องเที่ยวใหม่ทางกระรอกคู่ตีนแดง อำเภอนาโพธิ์ และอำเภอยุทธโสธง จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารวิจัยวัฒนธรรม, 4(1), 11.